

Сергій Телешун

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ СВІТОВОМУ ПОРЯДКОВІ: ПОГЛЯД З УКРАЇНИ

У статті аналізуються світові тренди, які знайдуть своє відображення у глобальній політиці. Систематизація значної кількості джерел основних дослідницьких центрів дозволила сформувати ієрархію викликів і загроз, що можуть вплинути на світову і регіональну політику. Особлива увага приділяється Україні, події в якій суттєво впливають на Євразійський і світовий політичний простір. Матеріал статті дозволяє зрозуміти політичні процеси в Україні, її проблеми та досягнення. Окремо розглядаються питання, пов'язані зі сферою ефективного публічного управління на тлі внутрішніх і зовнішніх загроз та спроможність національного політико-економічного істеблішменту адекватно реагувати на них. Розуміння політико-економічної і соціальної ситуації в Україні через призму глобальних трендів дозволяє зрозуміти розвиток ситуації на євразійському просторі та геополітичну розстановку сил у світі.

Ключові слова: глобальні тренди, публічна політика, українська криза, фабрики думок, корупція, сіра зона, фінансово-політичні групи тиску, конфлікт на Сході України.

Teleshun S. Challenges and threats to world order: view from Ukraine. *This paper examines the global trends that will be reflected in global politics. Systematization of a large number of sources of major research centers allowed forming a hierarchy of challenges and threats able to influence global and regional policy. Special attention is given to Ukraine, events which significantly influence the Eurasian and global political space. The article gives an insight of the political processes in Ukraine, its problems and achievements. In the context of global challenges consider issues related to the sphere of effective public administration on the background of internal and external threats and national political-economic establishment ability to adequately respond to them. Understanding the situation in Ukraine in the light of global trends allows us to realize the impact on geopolitical balance of power in the world.*

Key words: *global trends, public policy, the Ukrainian crisis, factories opinions, corruption, gray area, financial and political pressure groups, the conflict in eastern Ukraine.*

Події в Україні, як і в Сирії, стали каталізатором змін, що призвели до переформатування політичної і регіональної мапи світу. Відчутного тиску з боку нових суспільно-політичних, економічних, військових, інформаційних та гуманітарних загроз і викликів зазнали безпекові та бюрократично-управлінські структури Євросоюзу, НАТО, ООН тощо.

Очевидним стало те, що світова система безпеки, побудована на принципах колективної відповідальності двадцятого сторіччя, зазнає суттєвої трансформації. А це, у свою чергу, поставило на порядок денний питання щодо спроможності сучасних політичних та бізнес-еліт і управлінського істеблішменту адекватно реагувати на вияви нових системних криз, викликів і загроз. За цих умов ефективність управлінської діяльності інститутів публічної влади у внутрішній і зовнішній політиці полягає не тільки у вдосконаленні аналітичного інструментарію щодо визначення ключових суспільних проблем, а й у спроможності формувати інституційні та громадянські механізми

превентивної протидії дезінтеграції суспільно-політичного, економічного, гуманітарного та інформаційного простору держави.

Проте традиційно прогнози істотно корелюються реаліями життя та професійними і вольовими якостями споживачів цих продуктів інтелектуальної діяльності у сфері публічного управління. На сьогодні, значна кількість аналітичних розробок, прогностичних версій майбутнього, футурологічних передбачень авторитетних аналітичних центрів виконує не тільки основну прогностичну функцію – об'єктивного відображення закономірностей розвитку глобальних та регіональних процесів, а і функцію маніпулятивну, що являє собою комплексний продукт політичного впливу.

Політична аналітика в публічній політиці стає інструментом формування громадської думки (штучна зміна суспільних настроїв, пріоритетів, уявлень, очікувань тощо) та реалізації певних проєктів майбутнього або найбільш вирогідних та очікуваних для суб'єктів світової політики моделей розвитку ситуацій у зонах підвищеного ризику. Це спричинено, в першу чергу, заангажованістю та причетністю до різних силових центрів впливу, відомих експертно-аналітичних установ. Відповідно, аналітичні матеріали багатьох з них є виключно синтетичними і побудовані таким чином, щоб ефективно моделювати, корелювати та корегувати порядок денний поведінки ключових національних та глобальних акторів і проєктувати необхідне політичне замовлення на майбутнє.

На початку 2016 року світове аналітичне та експертне співтовариство, провідні «мозкові центри» почали надавати власні прогностичні версії розвитку подій у світі як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Багато в чому моделі майбутнього, запропоновані найвпливовішими «фабриками думок», різняться, а тому потребують побудови цілісного та більш систематизованого бачення ймовірних сценаріїв розвитку подій.

Окрім того, варто зазначити, що складність аналітичної діяльності зумовлена інтенсивністю, динамічністю процесів та збільшенням кількості ввідних даних у геометричній прогресії на сучасному етапі розвитку світу. Підтвердженням цьому стала методологічна кваліть відомих світових аналітичних центрів у питаннях розробки навіть короткострокових прогнозів щодо Сирії, України, міграційних

процесів, Євросоюзу, Середземномор'я тощо. Це призвело до серйозної дискусії в аналітичних колах США та Західної Європи, з приводу перегляду усталених стратегій інформаційно-аналітичної та експертної діяльності. Зокрема, результати сценаріїв більшості «think tanks» у минулому році, за нашими оцінками, справдилися на 40 відсотків і відповідали тільки окремим сегментам вищезазначених проблем. Особливо впадали у вічі не завжди точні прогнози щодо розгортання ситуації навколо вирішення конфлікту в Україні у рамках так званого «Мінського формату», вирішення конфлікту в Сирії у рамках так званого «Женевського формату», критична та остаточна фаза дестабілізації і руйнування Російської Федерації, значне економічне падіння рівня розвитку та соціальні вибухи у Китайській Народній Республіці, стабілізація ситуації в країнах поясу «арабської весни», дієвість міжнародних механізмів та інституцій у розв'язанні глобальних проблем людства (особливо у питаннях війни і миру) тощо.

**Основні позиції розходження і протиріч прогнозів
провідних світових інформаційно-аналітичних установ**

Аналіз підготовлених на основі аналітичних матеріалів провідних вітчизняних та світових аналітичних центрів, інформаційних агенцій, дослідницьких установ, засобів масової інформації, експертних оцінок (Atlantic Council, Bloomberg, «The National Interest», «The American Interest», BBC, CNN, «Huffington Post», «Politiko», «Open Democracy», «Washington Post», «The Daily Beast», «The New York Times», «The Telegraph», «The Guardian», «Washington Examiner», Reuters, «Stratfor», RAND Corporation, «Project Syndicate», «The Economist», «New York Times», Strategic Forecasting, Heritage Foundation, Transparency International, Corporation, Syndicate Project, Council on Foreign Relations, «The Times», «Le Figaro», «Le Monde», «Die Presse», «Die Welt», «Die Zeit», «Bild», «Hurriyet», інформаційна агенція Сінхуа, «Известия», «Независимая газета», «Коммерсантъ», ИТАР ТАСС, Интерфакс, Уніан, Укрінформ, «Українська правда», «День», «Дзеркало Тижня», «Кореспондент», «Обозреватель», «Фокус», «Тиждень», Радіо Свобода, Голос Америки, медіа проект-канал 112 та інші) [1].

Таблиця 1.

Глобальні та регіональні перспективи	Позиції невідповідності реальному розвитку подій
Україна	Конфлікт в Україні не розв'язано. Понад те, збільшується ймовірність примарності виходу зі ситуації найближчими роками. «Замороження конфлікту». Критична соціально-економічна ситуація та суспільно-політичні ускладнення у самій країні. Управлінська неефективність політичного режиму, втрата довіри більшості населення до існуючої політичної влади.
Мінський формат перемовин	На сьогодні цей майданчик більшою мірою гальмує перемовний процес і доводить свою неспроможність у вирішенні українського питання з позиції національних інтересів. Проте іншого формату поки що немає.
Сирія	Погіршення ситуації в Сирії у зв'язку зі збільшенням акторів, що значно відвертіше долучилися до подій у регіоні (РФ, Туреччина, Іран та інші), більш як 26 суб'єктів та об'єктів цього процесу.
Женевський формат перемовин	Подібно до Мінського, виявляє свою недієвість та низький рівень ефективності у перемовному процесі.
Російська Федерація	Незважаючи на міжнародний тиск, РФ продовжує свою агресивну геополітичну поведінку (Україна, Сирія, військові навчання на кордонах із країнами НАТО–СЄ, конфлікт з Туреччиною та інші). Навіть за умов погіршення соціально-економічної ситуації поки що зберігається керованість управління державою та соціальна стабільність.
Китайська Народна Республіка	Попри часткову стагнацію в окремих галузях КНР продовжує поступове економічне зростання, інфраструктурний, науковий, військовий розвиток, розширення торговельних горизонтів тощо. Держава активізувалась у сфері зовнішньої і військової політики.
Території держав проекту «арабської весни»	Значно ускладнилася соціально-економічна та суспільно-політична ситуація, що межує з самим фактом існування країн цього географічного ареалу
Система міжнародних відносин	Світова спільнота дедалі частіше виявляє свою нездатність вирішувати вузлові питання людства у короткотерміновій перспективі, а міжнародні інституції показують свою інертність та неефективність у запобіганні світовим та регіональним загрозам.

Без сумніву, минулий 2015 р. вніс кардинальні корективи у планетарні процеси, при цьому заклавши новітні тенденції та тренди на наступні роки. Тому ми пропонуємо власне альтернативне бачення розвитку глобальних та регіональних процесів з урахуванням новітніх методів аналізу та напрацювань попередніх років. Основну увагу ми приділемо українським реаліям [2].

**Основні ризики та загрози
на регіональному та глобальному рівнях**

1. Неконтрольована міграція, перманентні гуманітарні і соціальні кризи у ряді регіонів Європи, Латинської Америки, Євразії, Близького Сходу тощо.

2. Загрози глобального екстремізму та тероризму – «асиметричний підхід». Індивідуалізація та місцева специфікація цих проявів на територіях Центральної та Східної Європи.

3. Збільшення кількості регіональних точок напруги у вигляді нелінійних способів ведення війни.

4. Розширення географії активності квазідержавних парамілітаристських утворень – створення нових зон напруги.

5. Енергетична революція та перерозподіл окремих регіональних ринків у світі. Шість зон конфлікту.

6. Критичне зростання соціальної та економічно нерівності. Техногенні катастрофи та пандемії у центрах світового впливу та на їхніх периферіях.

7. Несистемні громадянські конфлікти та системна криза сучасного середнього класу. Криміналізація політичних і соціальних процесів на європейському просторі.

8. Посилення ролі національних держав та переформатування наднаціональних світових і регіональних політикоекономічних утворень двадцятого сторіччя.

9. Загрози ліберально-демократичним політичним трендам: глобальний вимір. Посилення лівосоціальних і правонаціональних рухів і громадських об'єднань.

10. Розростання меж та кількості транскордонних конфліктів.

11. Поглиблення кризи і завершення періоду міжнародних відносин постялтинського світу [3].

На окремих викликах і загрозах варто зупинитися більш детально, а окремі питання потребують більш розлого аналітичного матеріалу.

Україна крізь призму глобальних процесів: виклики та загрози

Україна, будучи одним із чуттєвих центрів формування нового світового порядку, залишається і буде залишатись однією з глобальних і регіональних дискусійних платформ з усіма негативними та позитивними наслідками. Безперечно, українське питання залишиться на порядку денному світових акторів і надалі. Проте його формат, за окремих умов, може істотно змінитися. Насамперед, це пов'язано з зовнішньополітичними факторами: ескалація військового конфлікту, збереження західної антипутінської коаліції, фінансово-економічна та військово-політична підтримка України. Особливу увагу у цьому контексті викликає внутрішньополітична ситуація у державі: вихід зі системної політичної кризи, хід реформ, стабілізація соціально-економічного та інституційного життя в Україні тощо.

Для того, аби зрозуміти логіку розвитку подій в Україні, варто згадати основні вимоги Майдану 2014 року: по-перше, протестувальники вимагали зміни політичних еліт; по-друге – соціальної відповідальності політичної влади перед власними громадянами; ефективного публічного управління у ключових сферах життєдіяльності людини; і, на останок, питання зовнішньої політики, єроінтеграційні процеси і стандарти європейського життя в Україні [4].

Перед українським політичним класом, як і у 2014 році, знову гостро постали питання цінностей, які б відповідали суспільним настроям і очікуванням та вкладалися у рамки сучасних національних інтересів України. До речі, перші виступи студентської молоді проти політичного режиму Президента В. Януковича у 2014 році (Київ, Львів, Дніпропетровськ, Одеса, Запоріжжя та інші) відбувалися під національними гаслами і символікою загальнодержавного значення, проте з антипартійним, антикорпоративним підтекстом.

Річ у тім, що політика в Україні за своїми характеристиками залишається в цілому недемократичною і пострадянською, тобто перехідною. І це не тільки тому, що на Сході України точиться війна, а Кримський півострів окупований Російською Федерацією, а тому, що вона не стала реально публічною – зорієнтованою на інтереси різних соціальних груп, об'єднаних бажанням реалізовувати суспільно важливі проблеми і завдання. А отже, впровадження цієї політики до сих пір лежить у площині революційної доцільності або

корпоративних інтересів фінансовополітичних груп впливу і знаходиться за межею контролю громадянського суспільства, яке в Україні більш ефективно, ніж державні інституції. Свідченням тому є потужний волонтерський і експертний рух, який охопив практично усі сфери українського суспільства. Натомість більше 70% населення України, за оцінками провідних аналітичних центрів, негативно ставляться до сьогоденної постреволюційної політичної і державної влади і вважають, що реформи розвиваються у неправильному напрямі. Крім того, у процесі модернізації влади спорадично виникають корпоративні і корупційні конфлікти, які дискредитують українську політичну та управлінську еліти як в очах власних громадян, так і світового співтовариства. Тобто збереження елітистського типу української політики у новому варіанті із зовнішнім кадровим управлінням провокує системне протистояння між державою і громадянським суспільством і дозволяє світовим і регіональними акторам впливати на прийняття стратегічних рішень у сфері національної безпеки.

На нашу думку, одним з найзагрозливіших факторів, що може призвести до серйозних суспільно-політичних та соціально-економічних катаклізмів в Україні, є неготовність керівного класу мінімізувати увесь перелік викликів, які постали перед українською державністю та суспільством. А фактор зовнішнього управління може свідчити про недостатню якість управлінської і політичної еліти та бажання не втратити геополітичний вплив у регіоні [5].

Отже, нам необхідно зазначити перелік проблемних зон, віртуальних та фізичних, що призводять до напруження та протистояння в Україні:

1) Неefективна публічна політика «постмайданівського» політичного режиму в умовах війни та політичної і соціально-економічної кризи. Фрагментарність реформ, їх соціальна нерезультативність та іноді і безвідповідальність. Потужне розчарування більшості населення України «младореформаторами». Протиставлення ідей Революції гідності і настроїв у громадянському суспільстві – сучасному українському політичному класу, корупційні скандали тощо [6].

2) На цьому тлі із урахуванням зовнішніх впливів відбувається зміна політичного вектора розвитку окремих сфер суспільних відносин. Піддаються перевірці ліберально-демократичні цінності та ідеї на Єразійському політичному просторі.

Останні 15 років стали для глобалізованого світу своєрідним соціальним, політичним, економічним та гуманітарним випробуванням. Ступінь неконтрольованості та ситуативності зростає з кожним днем і потребує активних втручань та авторитарних директивних дій з боку самих держав як на внутрішньому, так і зовнішньому геополітичному рівні. Ліберально-демократичні традиції політичного та соціального управління дуже часто виявляють свою неспроможність впливати на перебіг подій у світі, адекватно реагувати на нові загрози, якто – насильницькі зміни кордонів, нові види тероризму, неконтрольована міграція і т.п. Сьогодні це призводить до встановлення декларативно демократичних, а по суті, гібридних авторитарних з ухилом на національні та релігійні особливості політичних режимів у країнах з нестабільною суспільно-політичною ситуацією. Ця тенденція зумовлює значне розчарування як елітами, так і населенням ліберально-демократичною ідеологією у демократичних країнах світу. Подібні процеси поширюють симпатію жорстких методів управління (США, ЄС, РФ і т.д.) і закладають основи для так званого ефекту «втечі від свободи» або ж «повзучого авторитаризму». Це, в свою чергу, виявляється у формуванні новітніх версій авторитарних режимів у вигляді феноменів керованої демократії, інформаційного тоталітаризму, віртуалізації свободи вибору, ілюзії демократії тощо.

Крім того, в Україні, як і більшості регіонів світу, відбувається системна криза середнього класу, яка має вигляд загрозового дисбалансу відсоткового співвідношення розподілу матеріальних ресурсів між різними прошарками суспільства. Це явище може призвести до масштабних акцій непокори, соціальних бойкотів, масових заворушень з подальшою дестабілізацією внутрішнього і зовнішнього політичного життя.

Особливо це показово для України, де осередки громадянського суспільства очолили представники середнього класу, які на сьогодні є становим хребтом новітньої політичної української нації з власним баченням національних пріоритетів у глобалізованому світі. Скоріш за все, явище соціальної деградації вітчизняного середнього класу може призвести до серйозної дискусії щодо ролі та функції держави, домінуючого політичного класу, представників великого бізнесу та громадянського суспільства у сьогоднішніх політичних реаліях та

переосмислення їх впливу на засади сучасної публічної політики та управління. Компромісним у цьому разі, можна очікувати результат перегляду концепції соціального договору та принципів розподілу матеріальних благ серед усіх зацікавлених сторін.

3) Воєнне протистояння на Сході України. Затягування конфлікту під тиском зовнішніх акторів та перетворення окремих районів Донецької та Луганської областей на «сіру зону». Спроба збільшити кількість загальноукраїнських і регіональних точок напруги у вигляді нелінійних способів ведення війни або ж так званих «посередницьких війн», у яких скриті актори через своїх сателітів реалізують різні типи гібридних проектів з метою розширення зон геополітичного впливу. Прикладом тому є розвиток подій у Сирії та Україні, які стали небезпечними прецедентними явищами у світовій практиці. Кількість гравців, утягнутих у подібні процеси, змушує задуматися про формування новітнього способу реалізації політичних та економічних амбіцій світових та регіональних лідерів. Контroversійність ситуації полягає у таких двох ключах: А) Неможливість розв'язати міжнародну напругу призведе до появи нових конфліктних зон та поглиблення кризи міжнародних відносин; Б) Усвідомлення можливості глобального конфлікту змусить світову спільноту напрацювати альтернативні і відносно мирні шляхи існування людства в майбутньому [7; 8].

4) Громадянська площина (напруга на фоні релігійних, культурно-історичних, соціокультурних та географічних особливостей та розбіжностей в інтерпретації подій у країні за останні 3 роки). Використання соціо-гуманітарних протиріч у протистоянні між державними інституціями та новими формами екстремізму, радикалізму та тероризму. Вони будуть розширювати свою географію та збільшувати частоту і повторюваність у загострених формах жорстокості. Необхідно усвідомлювати, що небезпека виходить не тільки від бойовиків, які приїхали у Європу, зпоміж мігрантів, а й від з терористів-громадян країн ЄС та Східної Європи. Цей факт робить загрозу ще більш небезпечною і непередбачуваною, піддаючи перевірці на життєспроможність усталених принципів співіснування представників різних цивілізацій на засадах ліберально-демократичних трендів. Імовірно, події будуть розгортатися в межах концепції «зіткнення цивілізацій» або «асиметричної війни за виживання».

Як наслідок, необхідність перегляду існуючої моделі «діалогу культур» буде зростати, а концепції глобальної безпеки зазнають кардинальних трансформацій.

5) Інформаційне протистояння. Зовнішнє протистояння із Росією як на територіях тимчасовано окупованих територіях, так і на інформаційному просторі великої України. Активізація проявів інформаційної війни із залученням європейських та світових засобів масової інформації. Внутрішнє протистояння між різними фінансово-політичними групами впливу та їх медійними холдингами, зокрема, активізація боротьби в умовах політичної кризи за владний ресурс з боку основних політичних акторів провладної коаліції. Дескридитація інформаційного простору України та державних інституцій з боку конкуруючих сил та зовнішніх акторів США, Євросоюзу, Росії тощо [9].

6) Політичне протистояння між різними групами впливу (на загальнодержавному рівні – 12 груп, на регіональному – близько 200) за перерозподіл усіх видів ресурсів та входження до влади, переформування політичної мапи України. У цьому протистоянні будуть використовуватися партійні організації, парамілітарні об'єднання добровольчих загонів, громадський сектор та окремі кримінальні угруповання.

7) Кланове чиновниччо-бюрократичне протистояння у системі виконавчої влади і органах місцевого самоврядування за політичними, корпоративними, регіональними, родинними ознаками (конкуренція за управлінські повноваження та функції у перерозподілі власності, фінансових і матеріальних ресурсів між «старими» та «новими» державними службовцями).

8) Економічне протистояння між різними фінансово-політичними кланами за сфери економіки країни, втручання третіх країн у цей процес. Політизація економічних процесів в Україні.

9) Силове протистояння. Поява неконтрольованих воєнізованих угруповань у ряді «мирних регіонів» України, які здатні конкурувати із легальними державними силовими структурами за право чинити судочинство та лобювати інтереси фінансових і політичних спонсорів. Криміналізація політичних і економічних процесів в Україні з окремих напрямів.

10) Торговельне протистояння. Блокування експорту українських товарів з боку РФ та низька конкурентоспроможність українських товарів на європейських ринках. Вплив енергетичної революції на структуру української економіки. Перехід від класичних вуглеводневих ресурсів до альтернативних джерел енергії (водень, енергія стихій природи) на тлі диверсифікації кросконтинентальних каналів поставок природного газу, пониження цін на нафту та появи нових глобальних «контролерів» може призвести до переформатування світової системи взаємовідносин між транснаціональними корпораціями, а відповідно, відобразиться на існуванні держав та суспільств у вигляді соціально-економічних та суспільно-політичних потрясінь із різним ступенем загострення. Це безпосередньо змінить наукові тенденції, технологічні та виробничі конструкції в масштабах усієї цивілізації.

11) Українська криза засвідчила про неефективність міжнародних відносин постялтинського світу, яку можна було спостерігати буквально починаючи з моменту розпаду Радянського Союзу та денотифікації Варшавського договору. Суб'єкти глобальної політики не запропонували адекватних правил та норм міжнародного співіснування. Виразником цієї кризи стали драматичні події на території колишньої Югославії, військові кампанії в Іраку, Афганістані, військові кампанії Російської Федерації на території Чечні, Грузії, України та Сирії, наростаюче протистояння між обома Кореями, напруженість у взаємостосунках між Китаєм та Японією і так далі. Прецедентність самовільно трактувати міжнародне право та невиконання вже підписаних міжнародних договорів, зокрема Будапештського меморандуму та інших, нівелювання принципу колегіальності у прийнятті важливих міжнародних рішень і закон прямої сили кількома глобальними і регіональними центрами може призвести до ланцюгового ефекту в інших частинах планети більш локальними гравцями з метою розширення сфер свого впливу. На сьогодні існує нагальна потреба, в контексті уникнення глобального конфлікту і виживання людства вже як біологічного виду, консенсусного діалогу держав і цивілізацій у питанні формування нової моделі стабільного та поступального розвитку [10; 11].

Для України 2016 р. з урахуванням усіх обставин, що склалися, став вузлом системних проблем, загроз і викликів, зокрема, це – невирішений військовий конфлікт на Сході країни, анексована територія

Криму, складна економічна ситуація, надвисокий ступінь соціальної напруги, неоднозначний хід реформ, криза управлінської моделі держави, міжгрупові протистояння політико-економічних угруповань і груп впливу, тиск зовнішніх акторів на внутрішню політику України, відверте розчарування західних партнерів у діях українського політичного класу, продовження російської комбінованої агресії щодо України тощо. Без жодних перебільшень, 2016 р. можна вважати для України вирішальним. Саме від консолідації, насамперед, національних політичних сил та усвідомлення необхідності радикальних технологічних змін у системі управління, виходячи виключно з національних інтересів та пріоритетів загального соціального блага і поступального розвитку громадянського суспільства, залежить доля суб'єктності Української держави та європейської перспективи для української нації.

1. Телешун С.О. Україна крізь призму глобальних світових трендів: виклики та загрози [Електронний ресурс] / С. О. Телешун, Ю. П. Саух // Укрінформ. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1974941-ukraina-kriz-prizmu-globalnih-svitovih-trendiv-vikliki-ta-zagrozi.html

2. Телешун С. О. Глобальні соціокультурні тенденції сучасності: виклики та загрози – український вимір / С. О. Телешун // Україна-Туреччина: історія, політика, економіка, право, дипломатія, культура: Вид. друге, доповнене / В.І. Сергейчук, Н.О. Титаренк та ін. – К. : Укр. Письменник, 2015. – С. 534–548.

3. Телешун С. О. Українські політичні реалії і геополітичні виклики на терені євразійського континенту (2013–2015рр.) / С. О. Телешун // «Глобальні виклики на Євразійському просторі: перспективи України» 14–15 травня 2015 р. : матеріали доповідей та виступів / ред. кол. В. Цвих [та ін.]. – К., – 2015. – С. 173–178.

4. Teleşun S. Ukraynalılar Avrupa demokratik değerleri için mücadele veriyor / S. Teleşun // Zaman 13 NISAN 2015 PAZERTESI NR. 17255 S. 5–6.

5. Телешун С. О. Є три варіанти розвитку ситуації: або знову Майдан, або авторитаризм, або нові вибори [Електронний ресурс] / С. О. Телешун // Укрінформ. – Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/1926619-sergiy-teleshun-doktor-politichnih-nauk-zaviduvach-kafedri-politichnoji-analitiki-i-prognozu-vannya-nadu.html>

6. Революция и война. Как они меняют элиту и влияют на коррупцию [Електронний ресурс] // Украинская правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2015/10/29/7085962/>

7. Об ошибках Путина, войне в Сирии и том, сдаст ли Запад Украину [Электронний ресурс] // Апостроф. – Режим доступу: <http://apostrophe.com.ua/article/world/2015-11-30/prishla-pora-konchat-s-illyuziyami-o-sile-putina---rossiyskiy-politolog-shevtsova/2660>

8. Франция и Германия стремятся заморозить конфликт на Донбассе, – Le Figaro [Электронний ресурс] // Хвиля. – Режим доступу : <http://hvylya.net/news/digest/frantsiya-i-germaniya-stremyatsya-zamorozit-konflikt-na-donbasse-le-figaro.html>

9. Counteraction to Russian Information Aggression: Joint Action to Protect Democracy. Analytical Report. – Kyiv: Telekritika, 2015. – 77 p. [Электронний ресурс] // ГО Телекритика. – Режим доступу : https://dl.dropboxusercontent.com/u/30479341/Telekritika_analytics%202015-ENGL_light%202.pdf

10. Курбатов С. Френсис Фукуяма: «Евромайдан – это грандиозная битва за расширение демократических форм правления...» [Электронний ресурс] / С. Курбатов // Зеркало недели. Украина. – Режим доступу : <http://gazeta.zn.ua/internal/frensis-fukuyama-evromaydan-eto-grandioznaya-bitva-za-rasshirenie-demokraticeskikh-form-pravleniya-.html>

11. Хотин Р. Мировые СМИ: Запад просил Киев не давать военный отпор Путину в Крыму [Электронний ресурс] / Р. Хотин // Свобода. – Режим доступу : <http://ru.krymr.com/>